

צדקה – נתינה אישית וגבייה קהילתית

וגבי צדקה כתיב: 'כי פתוח תפתח את ירך לר', וכתוב: 'כי בגלל הדבר הזה יברכך' (דברים ט"ו)! ואומר ר"ת דהאי כפיה - בדברים... ולר"י נראה דבצדקה כופין משום דאית בה לאו, דכתיב בה: 'לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ' וגו'. ולר"צב"א נראה דהא דאין ב"ד מוזהרין על מצות עשה שמתן שכרן בצדה היינו דאין נענשין, וכן משמע בירושלמי" (תוספות בבא בתרא ח ע"ב ד"ה אכפיה).

9. "כל עיר שיש בה ישראל חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה, אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת, ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו, והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה ימים, וזו היא הנקרא קרפה."

וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה, ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים ונותנין לכל עני ממנו פרנסת יומו, וזהו הנקרא תמחוי.

מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להן קרפה של צדקה, אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום שיהיו גבאי הקרפה מחזירין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת" (רמב"ם, הלכות מתנות עניים ט', א-ג).

10. "בקהילה היהודית של רומא במאה השבע עשרה היו שבע חברות שפעלו לאספקת בגדים, נעליים, מיטות ושמיכות חורף לילדים, לעניים, לאלמנות ולאסירים. שתי חברות סייעו לכלות עניות במתן דמי הנדוניה ובהשאלת תכשיטים. הייתה חברה לביקור חולים, חברה אחרת לסייע למשפחות אבלות, וחברות נוספות לגמילות חסד של אמת עם המתים... אחת עשרה עמותות פעלו למטרות חינוכיות ודתיות. אחת אספה תרומות ליהודים החיים בארץ הקודש. אגודות אחרות סייעו בכל הקשור למילת תינוקות. היו גם חברות שסיפקו לעניים אמצעים לקיום מצוות מסוימות שלקיומן יש צורך בכסף, כמו מזווה, נרות חנוכה ונרות שבת" (הרב יונתן זקס, לרפא עולם שבור, עמ' 60).

11. "וימהר אברהם האוהלה אל שרה ויאמר: מהרי... ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב... וימהר לעשות אותו."

1. "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת" (שמות כ"ה, ב-ג).

2. "ידבנו לבו - לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב... תקחו את תרומתי - אמרו רבותינו שלש תרומות אמורות כאן, אחת תרומת בקע לגלגלת, שנעשו מהם האדנים, כמו שמפורש באלה פקודי (שמות לח), ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת לקופות לקנות מהן קרבנות צבור, ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד. זהב וכסף ונחשת וגו' - כולם באו בנדבה, איש איש מה שנדבו לבו, חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד" (רש"י).

3. "תנו רבנן: קופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה, נגבית בשנים - שאין עושים שררות על הצבור פחות משנים, ומתחלקת בשלשה - כדיני ממונות... מאי שררותא? דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: לפי שממשכנין על הצדקה, ואפילו בע"ש" (בבא בתרא ח ע"ב).

4. "קצבו ביניהן בני העיר לתת כך וכך לחדש, הלכך אכפיה, כדאמרין בפרק קמא דבבא בתרא, דרשאי בני העיר להסיע על קיצתן" (תוספות כתובות מט ע"ב ד"ה אכפיה).

5. "א"ל רב כהנא לרב פפא, לדידך דאמרת: פריעת בעל חוב מצוה, אמר לא ניחא לי דאי עביד מצוה, מאי? א"ל, תנינא: במה דברים אמורים - במצות לא תעשה; אבל במצות עשה, כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה - מכין אותו עד שתצא נפשו" (כתובות פו ע"א-פו ע"ב).

6. "אייתוהו להווא גברא דלא הוה מוקר אבוה ואמיה, כפתוהו. אמר להו: שבקוהו, דתניא: כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה - אין בית דין שלמטה מוזהרין עליה" (חולין קי ע"ב).

7. "נתון תתן לו ולא ירע לְבָבְךָ בְּתִתֶּנּוּ לוֹ פִּי בְּגִלְלֵי הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכֹל מַשְׁלַח יָדְךָ" (דברים ט"ו, י).

8. "ואם תאמר: והא בפרק כל הבשר (חולין קי): אמר: כל מ"ע שמתן שכרה [כתובה] בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרים עליה;

לע"נ חיים יוסף הלוי בן שלמה ומלכה הלוי

מטעה, ויוצר תחושה שכל הטיפול בתחום זה מוטל על המדינה. המדינה אכן משמשת רשת ביטחון גדולה ומסייעת רבות בתחומי רווחה, שהרי לא בכל עיר ויישוב ניתן למצוא פתרונות לכול, אך החובה לסייע ולעזור מוטלת על כל אדם ואדם, כשמנהיגים מקומיים מנווטים ומפעילים את הכוחות, ובמסגרת זו גם המתנדבים והמתנדבות תורמים את תרומתם” (הרב יהודה זולדן, שבות יהודה וישראל, עמ' 376-377).

כל המהירות הזו והריצות האלה אינן אלא ללמדנו מצוות הכנסת אורחים מה היא. כמה השפיעה דוגמתם של פסוקים אלה על אבותינו במשך שנות גלותם, עד שעני בישראל לא היה רוצה להסב לסעודת ליל שבת אם אין אורח בביתו, ועד כדי כך שאפילו הענייה והמרודה בקהילות מזרח אירופה והנידחה שבעיירותיה יכלה להתפאר בדברי איוב - בדבר שבירות מפוארות משני עברי האוקיינוס עד ימינו אין בידן להתפאר בהם - הלא הם הדברים הגדולים: 'בחורן לא ילין גר'” (נחמה ליבוביץ, עיונים בספר בראשית, עמ' 117).

12. “כל מה שתמצא בציביליזציות הפוריות ביותר היה גם לממלכת הצללים היהודית של מזרח אירופה. במאום לא נפלה ממדינות לאומיות 'תקינות' ובכמה עניינים גם עלתה עליהן בהרבה, ועל מדינת ישראל של זמננו בכלל זה. על אף עוניה הנורא של ממלכת הצללים היהודית, מעולם לא גווע בה אדם ברעב ולא היה בה איש שאינו יודע לפחות קרוא וכתוב. מעטות הן המדינות ה'מתוקנות', בימים ההם ובזמן הזה, היכולות להתפאר בכמו אלה” (עמוס עוז, באור התכלת העזה, עמ' 33).

13. “No Jew seems ever to have died of hunger while living in Jewish community, in the whole of our history” (S.W. Baron, *A Social and Religious History of the Jews* vol. 2, , p. 100).

14. “ויעל נחש העמוני ויחן על יבש גלעד ויאמרו כל אנשי יבש אף נחש קרת לנו ברית ונעבדך. ויאמר אליהם נחש העמוני בזאת אכרת לכם בנקור לכם כל עין ימין ושמתייה חרפה על כל ישראל. ויאמרו אליו זקני יבש הרף לנו שבעת ימים ונשלחה מלאכים בכל גבול ישראל ואם אין מושיע אתנו ויצאנו אליך. ויבאו המלאכים גבעת שאול ויבדו הדברים באזני העם וישאו כל העם את קולם ויבכו. והנה שאול בא אחרי הבקר מן השדה ויאמר שאול מה לעם כי יבכו ויספרו לו את דברי אנשי יבש. ותצלח רוח אלהים על שאול כשמעו את הדברים האלה ויחר אפו מאד. ויקח צמד בקר וינתתהו וישלח בכל גבול ישראל ביד המלאכים לאמר אשר איננו יצא אחרי שאול ואחר שמואל פה יעשה לבקרו ויפל פחד ה' על העם ויצאו כאיש אחר” (שמואל א' א, 1).

15. “נראה אם כן, שהשימוש במונח 'מדינת סעד' כמעין הצהרה שלפיה על רשויות המדינה לדאוג לכל אזרח בתחומי הרווחה,